

Η ΑΝΟΙΚΤΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΣΤΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ

Μονάδα Επιστημονικής Επικοινωνίας, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών: Πάτρα, 2022.

Η παρούσα αναφορά διατίθεται με άδεια Creative Commons BY - 4.

Παραπομπή: Φραντζή, Μ., Σαλαμούρα, Α. & Τσάκωνας, Γ. (2022). Η Ανοικτή Πρόσβαση στην Ελλάδα: αντιλήψεις στα ακαδημαϊκά ιδρύματα. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο από <https://scholarly.heal-link.gr/openaccessperceptions>.

Ηλεκτρονικές εκδόσεις: <https://doi.org/10.5281/zenodo.5885286> (Zenodo), <http://hdl.handle.net/10889/15736> (Νημερτής).

Χάρτης Ελλάδος στο εξώφυλλο: <https://freevectormaps.com/greece/GR-EPS-01-0001>. Δεδομένα χάρτη Ελλάδος στα γενικά στοιχεία: <https://geodata.gov.gr>. Δημιουργία χάρτη στο: <https://www.datawrapper.de>.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έρευνα για τις αντιλήψεις των ερευνητών και ερευνητριών* στα ελληνικά ακαδημαϊκά ιδρύματα σχετικά με την Ανοικτή Πρόσβαση είναι μια πρωτοβουλία της Μονάδας Επιστημονικής Επικοινωνίας του Συνδέσμου Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, τόσο για την καρτογράφηση αυτών όσο και για να μπορέσει ο Σύνδεσμος να προσαρμόσει αντιστοίχως τις αποφάσεις και επιλογές του.

Διαθέτει δύο σκέλη, το ποσοτικό, που πραγματοποιήθηκε με τη συλλογή ερωτηματολογίων και το ποιοτικό, που πραγματοποιήθηκε με τη λήψη σύντομων συνεντεύξεων.

Η αναφορά συνοψίζει τα αποτελέσματα της συλλογής δεδομένων, με βάση κάποια χαρακτηριστικά του πληθυσμού. Εστιάζει, κυρίως, στις διαφορές και τις ομοιότητες των επιστημονικών πεδίων ή των χαρακτηριστικών της ηλικίας και της εμπειρίας.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε τον Μάρτιο και τον Απρίλιο του 2021, απευθυνόμενη σε όλα τα ακαδημαϊκά ιδρύματα της χώρας, μέσω ξεχωριστής φόρμας για το καθένα. Συμμετείχαν συνολικά 980 ερευνητές από όλα τα ακαδημαϊκά ιδρύματα της χώρας. Από το σύνολο των απαντήσεων στην παρούσα αναφορά αξιοποιούνται οι 500 πρώτες με τυχαία διαστρωματωμένη δειγματοληψία. Αυτό σημαίνει ότι, με βάση τον πληθυσμό των ερευνητών ενός ιδρύματος (όπως αυτά

τηρούνται από τον ΣΕΑΒ), το πλήθος των απαντήσεων ανά ίδρυμα είναι ποσοστιαία ανάλογο με το σύνολο των 500 απαντήσεων που είχε τεθεί ως στόχος.

Ύστερα από τη συλλογή των ερωτηματολογίων, ακολούθησε μια σειρά από σύντομες συνεντεύξεις με κάποιους από τους συμμετέχοντες για την κατανόηση των θέσεων τους αναφορικά με την Ανοικτή Πρόσβαση. Συνολικά, πραγματοποιήθηκαν 31 συνεντεύξεις μέσω της πλατφόρμας Zoom. Τα αποτελέσματα αυτού του σκέλους της έρευνας παρουσιάζονται στο τέλος της αναφοράς.

Η έρευνα σχεδιάστηκε και διεκπεραιώθηκε από το προσωπικό της Μονάδας Επιστημονικής Επικοινωνίας, τους Μαρία Φραντζή, Αθανασία Σαλαμούρα και Γιάννη Τσάκωνα. Σημαντική ήταν η υποστήριξη από τους βιβλιοθηκονόμους κάθε Ιδρύματος, καθώς και από τους Διευθυντές Βιβλιοθηκών και τους Αντιπρυτάνεις των Ακαδημαϊκών Υποθέσεων ή Έρευνας και Ανάπτυξης, στους οποίους η Μονάδα εκφράζει τις ευχαριστίες της.

.....

* Για την αναγνωσιμότητα του κειμένου χρησιμοποιείται το αρσενικό γραμματικό γένος (βλ. ερευνητές, συμμετέχοντες) για να καλύψει όλα τα άτομα που έλαβαν μέρος στην έρευνα. Στο ερωτηματολόγιο δεν υπήρχε ερώτηση για το φύλο όσων απαντούσαν, αφού η έρευνα είναι ουδέτερη ως προς αυτό.

.....

Τα αποτελέσματα της έρευνας μπορούν να εξερευνηθούν και μέσω της διαδικτυακής προβολής τους στην ιστοσελίδα <https://scholarly.heal-link.gr/openaccessperceptions>.

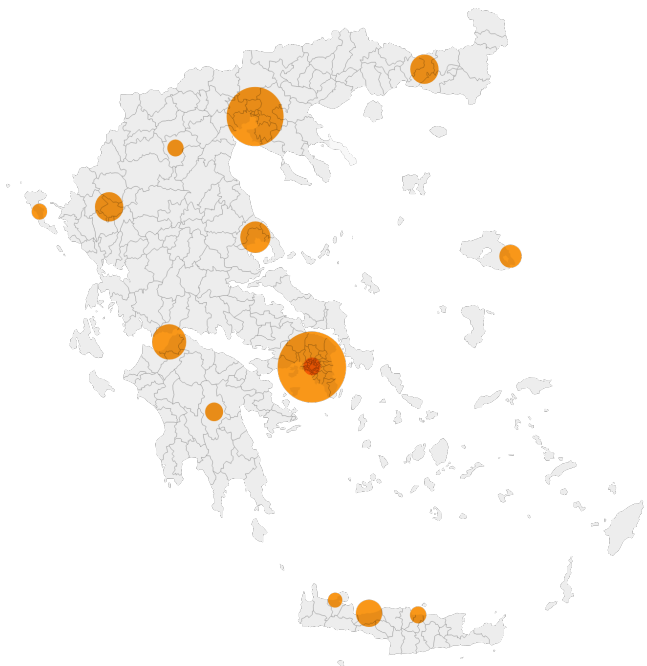
.....

ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

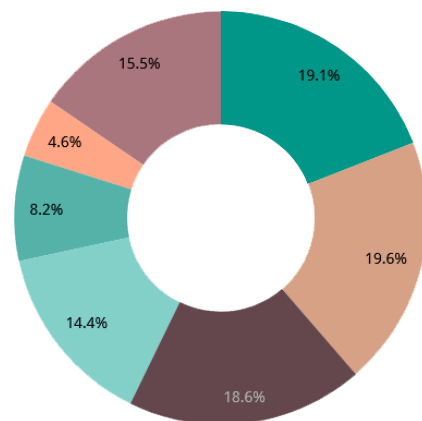
Στον χάρτη απεικονίζεται η συμμετοχή ανά πόλη-έδρα του κάθε Ιδρύματος. Οι περισσότερες απαντήσεις προέρχονται από την Αττική και την Κεντρική Μακεδονία, όπου συγκεντρώνονται δέκα και τρία ακαδημαϊκά ιδρύματα αντίστοιχα.

Οι ερευνητές μπορούσαν να δηλώσουν ένα από τα επιστημονικά πεδία που υπάρχουν στο σχήμα που χρησιμοποιεί η Μονάδα για να κατατάσσει τις εργασίες που δημοσιεύονται σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης με την υποστήριξη του ΣΕΑΒ. Ως αποτέλεσμα, η μεγαλύτερη ανταπόκριση προήλθε από τις Θετικές και τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες, όπου συλλέχθηκαν 104 και 94 ερωτηματολόγια αντίστοιχα, ενώ η μικρότερη συμμετοχή προήλθε από τις Περιβαλλοντικές Επιστήμες, με 18 απαντήσεις.

Το δείγμα μπορεί να κριθεί ως έμπειρο ως προς την ενεργή συμμετοχή τους στην έρευνα, αφού οι 415 από τους 500 σημείωσαν ότι είχαν πάνω από 16 έτη εμπειρίας, ποσοστό που ξεπερνά το 80%. Είναι, όμως, σημαντικό ότι συμμετείχαν και νέοι ερευνητές, καθώς 73 είχαν 6-15 έτη εμπειρίας και 12 είχαν 0-5 έτη. Επόμενο είναι ότι οι συμμετέχοντες κινήθηκαν ηλικιακά σε ένα πιο ώριμο ηλικιακό εύρος αφού οι περισσότεροι είναι είτε ηλικίας 50-59 (229 από τους 500) είτε 40-49 (159 από τους 500).

Συμμετοχή ανά πόλη-έδρα των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων.

Συμμετοχή ανά επιστημονικό πεδίο.

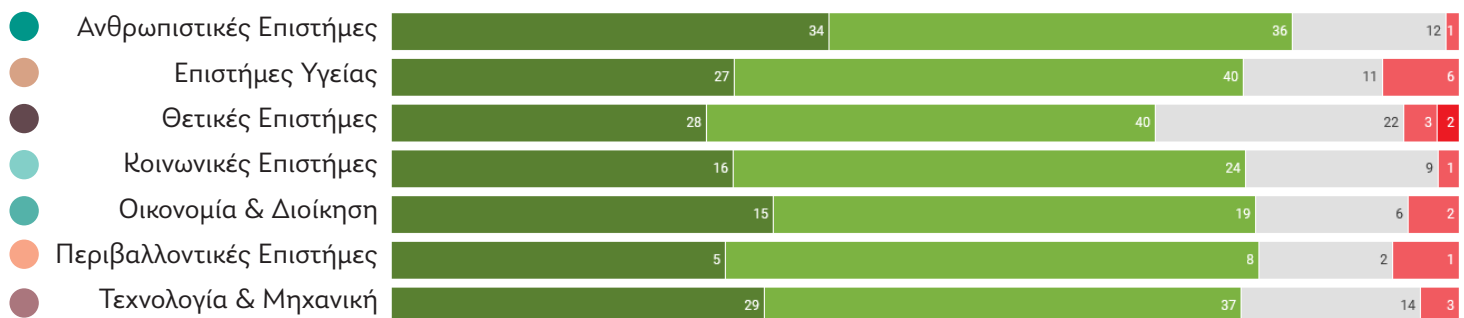
Μπορείτε να βρείτε όλες τις αναφορές προόδου των προγραμμάτων του Συνδέσμου στη σχετική ιστοσελίδα για την παρακολούθηση τους <https://scholarly.heal-link.gr/monitoring>.

Η πρώτη ενότητα αφιερώθηκε στη συγκέντρωση των δημογραφικών στοιχείων και στη διερεύνηση της εξοικείωσης της ερευνητικής κοινότητας με την Ανοικτή Πρόσβαση, τη στάση της απέναντι σε αυτή και τη μέχρι τώρα εμπειρία της.

Η ελληνική ερευνητική κοινότητα δείχνει να γνωρίζει τι είναι η Ανοικτή Πρόσβαση, με το 85,2% (n=426) να δηλώνει ότι γνωρίζει είτε τον Χρυσό, είτε τον Πράσινο δρόμο, είτε και τους δύο. Συγκεκριμένα, το 81% (n=407) δήλωσε γνώση του Χρυσού Δρόμου και το 55% (n=274) του Πράσινου. Το 51% (n=255) δήλωσε ότι είχε γνώση και των δύο, ενώ μόνο το 15% (n=74) ότι δεν γνώριζε κανέναν. Οι έμπειροι και οι πλέον έμπειροι ερευνητές απάντησαν ότι είχαν γνώση του Χρυσού Δρόμου (άνω του 73%, σε όλες τις ηλικιακές ομάδες) και του Πράσινου Δρόμου (άνω του 50%). Τα χαμηλότερα ποσοστά γνώσης της Ανοικτής Πρόσβασης εντοπίστηκαν στους ερευνητές με βραχυχρόνια δραστηριότητα, με μόνο πέντε να γνωρίζουν τον Χρυσό Δρόμο και με δύο από τους 12 να γνωρίζουν τον Πράσινο. Οι πλέον έμπειροι ερευνητές είχαν εμπειρία από επιστημονικά περιοδικά Ανοικτής Πρόσβασης και από τρίτες υπηρεσίες, ενώ όσο αυξάνονταν τα έτη εμπειρίας τόσο αυξανόταν το ποσοστό εμπειρίας των συμμετεχόντων σε σχέση με τα αποθετήρια.

Η γνώμη του ερευνητικού προσωπικού είναι πολύ καλή για την Ανοικτή Πρόσβαση. Το 71,6% (n=358) είχε πολύ θετική ή θετική γνώμη γι' αυτή, ενώ μόνο το 3,9% (n=19) δήλωσε ότι είχε πολύ αρνητική ή αρνητική γνώμη. Το 36,8% (n=184) δήλωσε ότι επιδιώκει τη δημοσίευση σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης, όμως το 50,2% (n=251) δεν τη θεωρεί ως κριτήριο για την επιλογή του τρόπου και του μέσου δημοσίευσης. Παρά το μικρό δείγμα αντιπροσώπευσης, φαίνεται ότι οι νέοι ερευνητές στα πεδία της Μηχανικής και Τεχνολογίας, των Επιστημών Υγείας και των Ανθρωπιστικών Επιστημών επιδιώκουν την ανοικτή δημοσίευση, σε αντίθεση με τους πλέον έμπειρους ερευνητές που δεν την έχουν υψηλά στη λίστα των επιδιώξεων τους.

Γνώμη για την Ανοικτή Πρόσβαση (απόλυτα θετική, θετική, ουδέτερη, αρνητική, απόλυτα αρνητική).

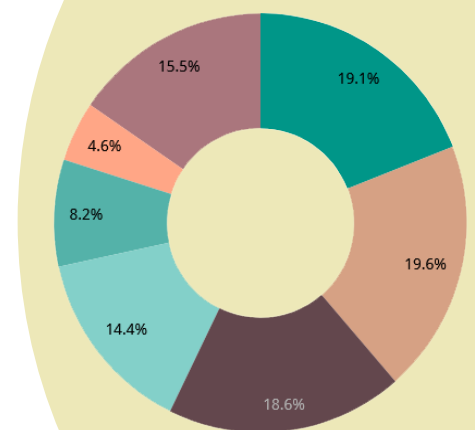
Ο ΧΡΥΣΟΣ ΔΡΟΜΟΣ

Το 70,8% (n=354) των συμμετεχόντων δήλωσε ότι είχε δημοσιεύσει σε περιοδικό Ανοικτής Πρόσβασης. Από αυτούς, περισσότεροι από τους μισούς δήλωσαν ότι ένας από τους λόγους που είχαν δημοσιεύσει σε αυτό το καθεστώς είναι επειδή θεωρούν ότι έτσι επιτυγχάνεται μεγαλύτερη προβολή στην έρευνά τους. Η άποψη αυτή υιοθετείται, κυρίως, από ερευνητές των Επιστημών Υγείας (20%) και των Ανθρωπιστικών Επιστημών (20%).

Περαιτέρω, ένα εξίσου μεγάλο ποσοστό από τους συμμετέχοντες που είχαν δημοσιεύσει σε περιοδικό Ανοικτής Πρόσβασης (άνω του 40%) δήλωσε ότι ένας ακόμα από τους λόγους ήταν η πεποίθηση ότι οι εργασίες του μπορούν να συγκεντρώσουν μεγαλύτερο αριθμό αναφορών. Την άποψη αυτή εκφράζουν οι πλέον έμπειροι ερευνητές και, εν γένει, το μεγαλύτερο ποσοστό όσων έχουν αυτήν την άποψη προέρχεται από τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες (21,6%) και τις Επιστήμες Υγείας (19,6%).

Η διαθεσιμότητα σε οικονομικούς πόρους φαίνεται ότι είναι ένας ισχυρός παράγοντας για τη δημοσίευση σε περιοδικό Ανοικτής Πρόσβασης. Λίγο πάνω από το 1/4 όλων των συμμετεχόντων (26,6%, n=133) δήλωσε ότι ένας από τους λόγους που δημοσίευσε σε περιοδικό Ανοικτής Πρόσβασης είναι επειδή είχε τα διαθέσιμα κεφάλαια. Το μεγαλύτερο μέρος του ποσοστού προέρχεται από ερευνητές από τη Μηχανική και Τεχνολογία (27,8%, n=38) και τις Επιστήμες Υγείας (24,8%, n=33). Η υποχρεωτικότητα των προγραμμάτων χρηματοδότησης φαίνεται πως βρίσκεται στον αντίποδα, καθώς ένας μικρός αριθμός συμμετεχόντων (12,6%, n=63) έχει δημοσιεύσει σε περιοδικό Ανοικτής Πρόσβασης επειδή ήταν υποχρεωμένος από το πρόγραμμα χρηματοδότησης του. Οι περισσότεροι από αυτούς προέρχονται από τη Μηχανική και Τεχνολογία (33,3%, n=21) και από τις Θετικές Επιστήμες (23,8%, n=15).

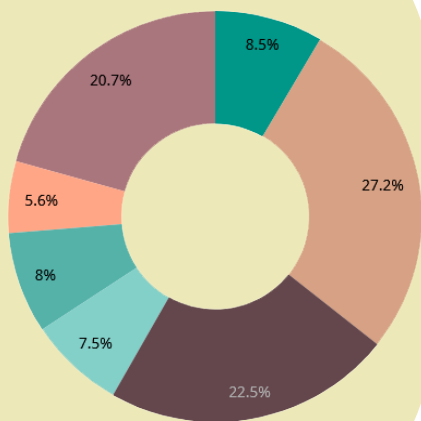
Αξίζει να σημειωθεί ότι ένα ποσοστό της τάξεως του 6,6% (n=33) δήλωσε ότι έχει δημοσιεύσει σε περιοδικό Ανοικτής Πρόσβασης επειδή τα περιοδικά του πεδίου του είναι τέτοια. Άλλοι λόγοι, πλην αυτών που υπήρχαν στο ερωτηματολόγιο, αναφέρονται σε ένα ποσοστό 14,6% (n=73).

«Θεωρώ ότι έχω μεγαλύτερη προβολη.»

Η δεύτερη ενότητα αφιερώθηκε στην ανίχνευση των αντιλήψεων για τον Χρυσό Δρόμο της Ανοικτής Πρόσβασης, που αφορά τη δημοσίευση σε επιστημονικά περιοδικά και σε πολλές περιπτώσεις συνεπάγεται οικονομική επιβάρυνση.

Λίγο πάνω από τα 2/5 του δείγματος (42,6%, n=213) δήλωσε ότι ένας από τους λόγους που επιλέγει να μη δημοσιεύσει σε περιοδικό Ανοικτής Πρόσβασης είναι επειδή θεωρεί το κόστος υψηλό. Το μεγαλύτερο μέρος του ποσοστού αυτού καλύπτεται από τη Μηχανική και Τεχνολογία (22,5%, n=44) και τις Επιστήμες Υγείας (27,2%, n=58), ενώ δεν υπήρξε κάποια διάκριση σε αυτό όσον αφορά τα έτη εμπειρίας στην έρευνα.

«Θεωρώ ότι είναι υψηλό το κόστος.»

Το 12,2% (n=61) δήλωσε ότι θεωρεί τα περιοδικά Ανοικτής Πρόσβασης χαμηλότερης ποιότητας. Οι περισσότεροι συμμετέχοντες με αυτή την άποψη ανήκουν στους πλέον έμπειρους ερευνητές. Επίσης, ένας λόγος για τη μη επιλογή Ανοικτής Πρόσβασης είναι πως η κοινότητα τους δεν δημοσιεύει σε τέτοιου είδους περιοδικά (4,4%, n=22), ενώ το 1,4% (n=7) δήλωσε ότι δεν υπάρχουν περιοδικά Ανοικτής Πρόσβασης στο πεδίο του.

Από τις απαντήσεις προκύπτει το ζήτημα της έγκαιρης και έγκυρης πληροφόρησης. Το 13,8% (n=69) δήλωσε ότι ένας λόγος που δεν έχει δημοσιεύσει σε περιοδικό Ανοικτής Πρόσβασης είναι επειδή δεν έχει την κατάλληλη πληροφόρηση, με τους περισσότερους συμμετέχοντες να προέρχονται από τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες (33,3%, n=23). Ένα μικρό ποσοστό (2,4%, n=12) δήλωσε ότι θεωρεί περίπλοκη τη δημοσίευση σε επιστημονικά περιοδικά Ανοικτής Πρόσβασης, ενώ το 4,2% (n=21) δήλωσε ότι είχε κάποιον άλλο λόγο από αυτούς που αναφέρονταν στο ερωτηματολόγιο.

- Ανθρωπιστικές Επιστήμες
- Επιστήμες Υγείας
- Θετικές Επιστήμες
- Κοινωνικές Επιστήμες
- Οικονομία & Διοίκηση
- Περιβαλλοντικές Επιστήμες
- Τεχνολογία & Μηχανική

Ο ΠΡΑΣΙΝΟΣ ΔΡΟΜΟΣ

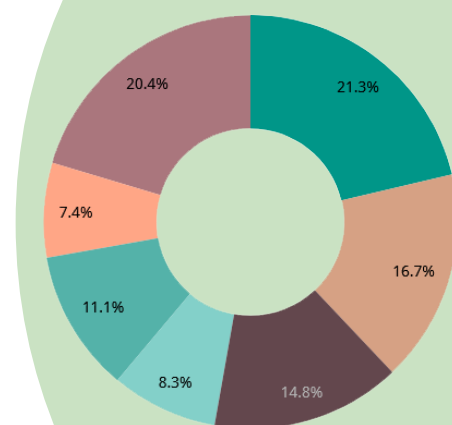
Το 79,4% (n=397) των συμμετεχόντων δήλωσε ότι έχει θετική ή απόλυτα θετική άποψη για τα Ιδρυματικά Αποθετήρια, μόλις το 2,2% (n=11) έχει αρνητική άποψη, ενώ κανείς δεν δήλωσε απόλυτα αρνητική άποψη. Τα ποσοστά θετικής γνώμης είναι πολύ υψηλά για τους λιγότερο έμπειρους ερευνητές με λιγότερο από 15 έτη εμπειρίας. Υπάρχει κι ένα σημαντικό όμως ποσοστό (18,4%, n=92) που απάντησε ότι δεν έχει διαμορφώσει ούτε θετική ούτε αρνητική άποψη.

Ανεξάρτητα από τη γενικότερη γνώση του θεσμού το 28% (n=140) δήλωσε ότι δε γνωρίζει το αποθετήριο του ιδρύματός του. Από τους ερευνητές των Επιστημών Υγείας, το 36,3% (n=33) δήλωσε ότι δεν γνωρίζει το Ιδρυματικό του Αποθετήριο, ενώ ακόμη υψηλότερο ήταν το ποσοστό στις Θετικές Επιστήμες, με το 39,4% (n=41) των συμμετεχόντων του πεδίου να επιλέγουν αυτήν την δήλωση.

Ένα μεγάλο ποσοστό γνωρίζει το Ιδρυματικό του Αποθετήριο είτε πολύ καλά (28,8%, n=144) είτε καλά (43,2%, n=216). Σημαντικό είναι το ποσοστό των συμμετεχόντων από τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες και τις Κοινωνικές Επιστήμες που το γνωρίζουν πολύ καλά (35,5%, n=33 και 39,6%, n=23 αντίστοιχα).

Ο παράγοντας της πληροφόρησης είναι πολύ κρίσιμος για την αποδοχή των αποθετηρίων, καθώς 108 συμμετέχοντες (21,6%) δεν αρχειοθετούν (ή αυτό-αρχειοθετούν) στο Ιδρυματικό τους Αποθετήριο επειδή δεν είναι σίγουροι αν επιτρέπεται.

Οι πολύ έμπειροι ερευνητές υπογράμμισαν με τις απαντήσεις τους την ανάγκη ενημέρωσης ως προς το τι επιτρέπεται και τι όχι, ενώ από την άποψη των επιστημονικών πεδίων, η άποψη αυτή προήλθε από το 1/5 των ερευνητών του πεδίου της Μηχανικής και Τεχνολογίας (n=22) και των Ανθρωπιστικών Επιστημών (n=23).

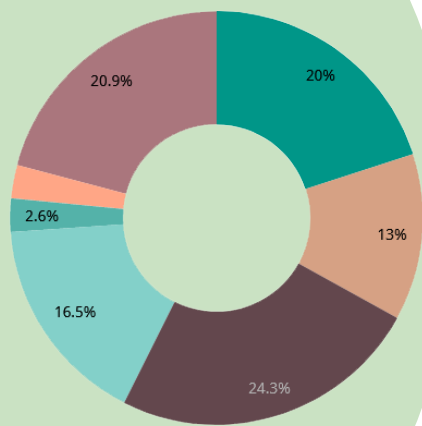

«Δεν γνωρίζω αν έχω την άδεια.»

Η τρίτη ενότητα ενόητα στόχευε στη συλλογή των αντιλήψεων των ερευνητών σχετικά με τα ιδρυματικά αποθετήρια, δηλαδή τον Πράσινο Δρόμο της Ανοικτής Πρόσβασης.

Το 21,4% (n=107) δεν δημοσιεύει στο Ιδρυματικό Αποθετήριο, επειδή δεν γνωρίζει πώς γίνεται η ανάρτηση. Το μεγαλύτερο μέρος αυτού του ποσοστού προέρχεται από τις Επιστήμες Υγείας και τις Θετικές Επιστήμες, καταλαμβάνοντας το 19,6% (n=21) και το 18,7% (n=20) αντίστοιχα. Εν γένει, η διαδικασία θεωρείται από ένα ποσοστό 7,2% (n=36) ως περίπλοκη και αυτό οδηγεί στο να μην επιλέγουν να δημοσιεύουν στο Ιδρυματικό τους Αποθετήριο.

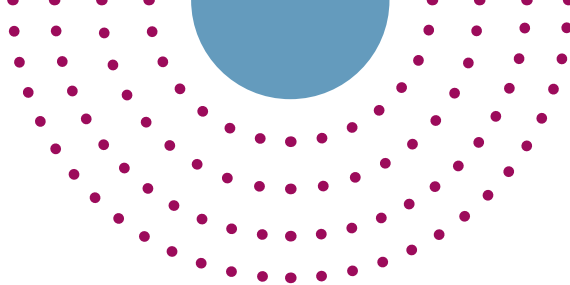

«Αναρτώ αλλού τις εργασίες μου.»

Σχεδόν το 1/4 όσων επιλέγουν να μην δημοσιεύσουν στο Ιδρυματικό τους Αποθετήριο (n=115) προτιμά να αναρτά αλλού τις εργασίες του. Οι περισσότεροι προέρχονται από τις Θετικές Επιστήμες, τη Μηχανική και Τεχνολογία και τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες, καταλαμβάνοντας, η καθεμία, περισσότερο από το 20% του ποσοστού. Φαίνεται επίσης ότι είναι μια διαδεδομένη πρακτική μεταξύ των ερευνητών στις Κοινωνικές Επιστήμες, καθώς το 32,8% (n=19) του αριθμού των συμμετεχόντων επιλέγει άλλα συστήματα για να δημοσιεύει τις εργασίες του.

Από τους συμμετέχοντες, οι 20 δήλωσαν πως δεν δημοσιεύουν στο Ιδρυματικό τους Αποθετήριο, επειδή δεν έχουν την άδεια από τους συ-συγγραφείς των εργασιών τους, και 25 ότι απλώς δεν επιθυμούν να αναρτήσουν σε αυτό.

- Ανθρωπιστικές Επιστήμες
- Επιστήμες Υγείας
- Θετικές Επιστήμες
- Κοινωνικές Επιστήμες
- Οικονομία & Διοίκηση
- Περιβαλλοντικές Επιστήμες
- Τεχνολογία & Μηχανική

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΕΑΒ

Η τέταρτη και τελευταία ενότητα αφιερώθηκε στα προγράμματα στήριξης της Ανοικτής Πρόσβασης που διαθέτει ο ΣΕΑΒ για τους ερευνητές των ελληνικών ακαδημαϊκών ιδρυμάτων.

Ένας πολύ μεγάλος αριθμός από τους συμμετέχοντες (σε ποσοστό 76,6% και σε πλήθος 383) δεν έχει γνώση των προγραμμάτων Ανοικτής Πρόσβασης που προσφέρονται από τον Σύνδεσμο Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Η έλλειψη γνώσης των προγραμμάτων δηλώθηκε από 336 συμμετέχοντες (67,2%) ως ο κύριος παράγοντας της μη αξιοποίησης των προγραμμάτων. Την άποψη αυτή, η οποία διατρέχει όλες τις ομάδες των ερωτώμενων βάσει εμπειρίας, υιοθέτησε το 75,8% (n=69) όλων των συμμετεχόντων των Επιστημών Υγείας και το 73% (n=76) των συμμετεχόντων των Θετικών Επιστημών.

Είναι αναμενόμενο ότι ο αριθμός των ωφελούμενων από τα προγράμματα στήριξης είναι χαμηλός, με μόλις το 1,4% (n=7) να έχει δημοσιεύσει μέσω μιας συμφωνίας πλήρους απαλλαγής του ΣΕΑΒ και μόλις ένα 3% (n=15) να έχει δημοσιεύσει μέσω συμφωνιών έκπτωσης. Οι περισσότεροι ερευνητές που δήλωσαν κάποια σχέση με τα προγράμματα του ΣΕΑΒ προέρχονταν από την ομάδα των πλέον έμπειρων ερευνητών.

Τα προγράμματα έκπτωσης, όμως, οδηγούν και στην απόρριψη τελικά αυτής της επιλογής, αφού από τους συμμετέχοντες που δήλωσαν ότι γνωρίζουν τα προγράμματα του ΣΕΑΒ, το 12% (n=14) δήλωσε ότι δεν τα έχει αξιοποιήσει επειδή δεν έχει τα απαιτούμενα κεφάλαια.

Επίσης, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι περίπου το ένα τρίτο (28,2%, n=141) των ερευνητών δήλωσε ότι δεν έτυχε να αξιοποιήσει τα προγράμματα του ΣΕΑΒ. Τέλος, ένας μικρός αριθμός συμμετεχόντων (n=18) δήλωσε ότι τα περιοδικά που αφορούν το πεδίο τους δεν περιλαμβάνονται στα προγράμματα. Οι συμμετέχοντες αυτοί προέρχονται κατά 77,7% (n=14) από τις Ανθρωπιστικές και τις Κοινωνικές Επιστήμες.

Οι επιλογές Ανοικτής Πρόσβασης που έχουν οι Έλληνες ερευνητές και ερευνήτριες μέσω του ΣΕΑΒ μπορούν να βρεθούν στην ιστοσελίδα <https://scholarly.heal-link.gr/guide>. Εκεί αναφέρονται όλοι οι εκδοτικοί οίκοι με τους οποίους συνεργάζεται ο ΣΕΑΒ και εάν αυτοί παρέχουν επιλογές δημοσίευσης σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

Η γνώμη των ερευνητών διερευνήθηκε και μέσα από σύντομες συνεντεύξεις.

Σε αυτό το σκέλος συμμετείχαν 31 ερευνητές από όλους τους επιστημονικούς χώρους και πιο συγκεκριμένα δέκα από τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες, πέντε από τη Μηχανική και Τεχνολογία, τέσσερις από τις Κοινωνικές Επιστήμες, τις Επιστήμες Υγείας και τις Θετικές επιστήμες και δύο από τις Περιβαλλοντικές Επιστήμες και τα Οικονομικά και τη Διοίκηση.

Πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, όλοι οι συνεντευξιζόμενοι είχαν θετική γνώμη και ήταν θετικά διακείμενοι απέναντι στην Ανοικτή Πρόσβαση.

«Η εκπαίδευση, η μόρφωση και η ενημέρωση πρέπει να είναι δημόσια και ανοικτή σε όλους.»

ερευνητής Ανθρωπιστικών Επιστημών

Κάποιοι τη χαρακτήρισαν ως μια αναγκαία συνθήκη για την πρόοδο της επιστημονικής έρευνας. Σύμφωνα με αυτούς είναι απαραίτητη για την εύκολη και ανέξοδη πρόσβαση στην επιστημονική πληροφόρηση. Οι ερευνητές αυτοί εστίασαν περισσότερο στις ιδιότητες που έχει για την εύρεση και ανάκτηση της επιθυμητής

πληροφορίας, ειδικά στην χώρα μας που αντιμετωπίζει οικονομικούς περιορισμούς, και λιγότερο στις ιδιότητες της ως μέσο ανοικτής δημοσίευσης και διάδοσης της έρευνας.

«Η ανοικτή πρόσβαση είναι εντελώς απαραίτητη για να μπορεί κανείς να κρατάει επαφή με τις εξελίξεις στον τομέα ή τους τομείς που τον ενδιαφέρουν.»

ερευνήτρια Κοινωνικών Επιστημών

Κάποιοι μίλησαν για την πραγμάτωση της ανοικτότητας στην έρευνα πέρα από τις ερευνητικές δημοσιεύσεις, όπως με ανοικτά δεδομένα, λογισμικό και εκπαιδευτικούς πόρους. Χαρακτηριστική ήταν η αναφορά ενός ερευνητή από το πεδίο των Επιστημών Υγείας ότι η έρευνα που διεξήχθη στην πανδημία του κορωνοϊού κατάφερε να έχει γρήγορα αποτελέσματα λόγω της ανοικτής πρόσβασης σε δημοσιεύσεις και δεδομένα και πως, αν αυτή δεν υπήρχε, οι πιθανότητες να υπάρχουν νέες περιόδους εγκλεισμού θα ήταν αυξημένες.

Ανασταλτικοί παράγοντες, που καθιστούν αρνητικούς ή/ και επιφυλακτικούς τους ερευνητές σε αυτή την επιλογή δημοσίευσης, είναι το υψηλό κόστος δημοσίευσης και η ποιότητα. Τα 2/3 των συνεντευξιζόμενων θεωρούν ότι αποτελεί πρόβλημα το κόστος δημοσίευσης, το οποίο σε αρκετές περιπτώσεις κρίνεται ως εξαιρετικά υψηλό, ενώ το 1/3 ανέφερε ότι έχει κάποιες επιφυλάξεις και προβληματισμούς όσον αφορά την ποιότητα των δημοσιεύσεων Ανοικτής Πρόσβασης· γι' αυτό δήλωσε υπέρ της, αλλά με εκέγγυα ποιότητας.

«Δεν είναι μόνο το τι πρέπει να μας επιβάλλει κάποιος, είναι και ανάγκη, την οποία πρέπει από μόνοι μας να την καταλάβουμε, να την κατανοήσουμε.»

ερευνητής Επιστημών Υγείας

Επίσης, ορισμένοι ερευνητές ανέφεραν την έλλειψη περιοδικών που να τους δίνουν τη δυνατότητα να δημοσιεύουν σε αυτό το καθεστώς στο επιστημονικό τους πεδίο. Εάν υπήρχαν οι κατάλληλες συνθήκες, όπως πόροι, ποιότητα, περιοδικά, τα 2/3 απάντησαν ότι θα επιδίωκαν να δημοσιεύσουν σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης.

Η συντριπτική πλειοψηφία δε γνωρίζει τα προγράμματα

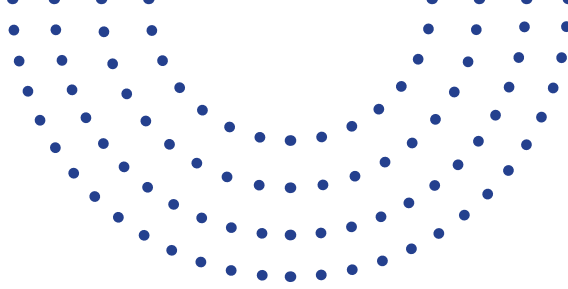
υποστήριξης που προσφέρει ο ΣΕΑΒ και επομένως, δεν τα έχει χρησιμοποιήσει.

Σχετικά με τα Ιδρυματικά Αποθετήρια, οι περισσότεροι έχουν θετική γνώμη και τα θεωρούν σημαντικά ως δομές. Κάποιοι δήλωσαν ότι έχουν αναρτήσει εργασίες στο Ιδρυματικό τους Αποθετήριο και κάποιοι έχουν γνώση και εμπειρία αυτού, αλλά θεωρούν ότι δεν λειτουργεί καλά ή υπολειτουργεί. Αρκετοί έχουν αναρτήσει εργασίες αλλού, όπως σε θεματικά αποθετήρια και άλλες υπηρεσίες. Εντούτοις, υπήρχαν ορισμένοι που δε γνώριζαν ότι το ίδρυμά τους διαθέτει αποθετήριο. Οι περισσότεροι από όσους δήλωσαν ότι το γνωρίζουν, φαίνεται ότι έχουν μερική γνώση του σκοπού ύπαρξης και λειτουργίας του και έχουν συνδέσει τη χρήση του μόνο με την κατάθεση και αναζήτηση μεταπτυχιακών εργασιών και διδακτορικών διατριβών. Ένα μεγάλο ποσοστό θεωρεί ότι, αν γνώριζε τον σκοπό λειτουργίας του και είχε την κατάλληλη πληροφόρηση ή το ζητούσε το ίδρυμά του μέσω σχετικής θεσμοθετημένης ενημέρωσης, θα αναρτούσε τις εργασίες του στο αποθετήριο.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι περισσότερες απαντήσεις των συμμετεχόντων προέρχονται από ερευνητές ηλικίας 40-59 ετών με εμπειρία άνω των 15 ετών. Αυτό σημαίνει ότι οι ερευνητές αυτοί διαθέτουν μια καλή εικόνα για την Ανοικτή Πρόσβαση, τη στιγμή που το μικρό δείγμα των νέων ερευνητών με εμπειρία έως πέντε έτη φαίνεται ότι δεν γνωρίζει (ή/και δεν είναι εξοικειωμένο αρκετά με) την έννοια και τους τρόπους υλοποίησης της, καθώς μόλις το 17% δήλωσε ότι γνωρίζει τον Πράσινο Δρόμο και το 42% τον Χρυσό Δρόμο. Ένα υπολογίσιμο ποσοστό σε όλες τις ομάδες ερευνητών με κριτήριο τα έτη εμπειρίας, που κυμαίνεται από 25% έως 14%, εξέφρασε ουδέτερη γνώμη για την Ανοικτή Πρόσβαση. Σύμφωνα με κάποιες απόψεις που διατυπώθηκαν σε συνεντεύξεις, υπάρχουν ερευνητές που βλέπουν την Ανοικτή Πρόσβαση ως συνθήκη προσέλασης σε επιστημονικό περιεχόμενο και όχι ως έναν μηχανισμό δημοσίευσης. Χαρακτηριστικά, ένας ερευνητής δήλωσε ότι δεν χρησιμοποιεί την ηλεκτρονική πληροφορία παρά μόνο έντυπες πηγές και, επομένως, δεν τον ενδιαφέρει ιδιαίτερα, ενώ ένας άλλος ότι δεν τον απασχολεί γιατί όταν ψάχνει για κάποια πληροφορία υπάρχουν τρόποι να βρεθεί, εννοώντας ότι υπάρχουν άλλοι, ανεπίσημοι τρόποι πρόσβασης, όπως να επικοινωνεί ο ίδιος με τους συγγραφείς.

Η πλειοψηφία των ερευνητών, και συγκεκριμένα με έτη εμπειρίας άνω των έξι ετών, δήλωσε σε ποσοστό περίπου 50% ότι δεν θεωρεί την Ανοικτή Πρόσβαση ως κριτήριο για τη δημοσίευση των εργασιών του, ενώ ένα ποσοστό της τάξεως 35-38% επιδιώκει να δημοσιεύσει με αυτό το καθεστώς. Οι κύριοι λόγοι που επιλέγουν να δημοσιεύσουν σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης είναι γιατί θεωρούν ότι η εργασία τους θα έχει μεγαλύτερη προβολή και ότι θα λάβουν περισσότερες αναφορές, αν και, όπως προαναφέρθηκε, μόνο το 1/3 περίπου επιδιώκει να δημοσιεύει σε αυτό το καθεστώς. Αυτά τα κριτήρια μερικών ερευνητών θα μπορούσαν να αναδειχθούν σε συλλογικά κίνητρα για την επιλογή της ανοικτής δημοσίευσης, ειδικά αν συνδεθούν με τις διεθνείς τάσεις για την επικοινωνία της έρευνας.

Ο βασικός λόγος που οι Έλληνες ερευνητές επιλέγουν να μην δημοσιεύσουν σε καθεστώς Ανοικτής Πρόσβασης είναι το υψηλό κόστος δημοσίευσης, καθώς το 42,6% θεωρεί όλη αυτή τη διαδικασία δαπανηρή. Μόνο ένα 13,8% δήλωσε ότι δεν δημοσίευσε σε κάποιο μέσο Ανοικτής Πρόσβασης επειδή δεν είχε την κατάλληλη πληροφόρηση. Εντούτοις, ενώ το 24% περίπου γνωρίζει τα προγράμματα του ΣΕΑΒ, μόνο ελάχιστοι τα έχουν χρησιμοποιήσει. Οι κύριοι λόγοι που επικαλέστηκαν είναι ότι δεν τα γνώριζαν και ότι δεν έτυχε να τα χρησιμοποιήσουν. Αυτό σημαίνει ότι, σε συνδυασμό με το χαμηλό ποσοστό γνώσης των διαδικασιών Ανοικτής Πρόσβασης στους νέους ερευνητές, θα πρέπει να υπάρξει μια συντονισμένη προσπάθεια ευαισθητοποίησης και κατάρτισης των ερευνητών. Παράλληλα, θα πρέπει να αναζητηθούν νέα εργαλεία για την βιώσιμη συμμετοχή των Ελλήνων ερευνητών σε προγράμματα Ανοικτής Πρόσβασης.

Σχετικά με τα ιδρυματικά αποθετήρια ελάχιστοι εξέφρασαν αρνητική γνώμη. Αποθαρρυντικό, όμως, ήταν το γεγονός ότι ένα ποσοστό της τάξεως του 28% δεν γνωρίζει το αποθετήριο του ιδρύματός του αν και έχει περάσει πάνω από μια δεκαετία λειτουργίας των αποθετηρίων στα ελληνικά πανεπιστήμια. Μια λύση

θα ήταν η τοποθέτησή τους από τις Διοικήσεις σε πιο κεντρική θέση, ώστε να εκπληρώνουν τους βασικούς ρόλους συλλογής, τεκμηρίωσης και προβολής του ερευνητικού έργου των ιδρυμάτων. Ειδικά τα αποθετήρια μπορούν να διαδραματίσουν έναν σημαντικό ρόλο στην ανάδειξη πεδίων που εκφράζονται στην ελληνική γλώσσα ή σε άλλους τύπους δημοσιεύσεων, πλην των γνώριμων επιστημονικών άρθρων. Επίσης, πολλοί ερευνητές δεν είναι σίγουροι εάν έχουν το δικαίωμα να αναρτήσουν τις εργασίες τους σε αποθετήρια. Καθώς όμως το κίνημα της Ανοικτής Πρόσβασης έχει κατακτήσει πολλά δικαιώματα για την ευρύτερη διάδοση της γνώσης, οι υποστηρικτικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες των βιβλιοθηκών-μελών του ΣΕΑΒ κρίνονται απαραίτητες για να μπορέσουν οι ερευνητές με βεβαιότητα να διαθέτουν την έρευνα τους τους μέσα από τα αποθετήρια.

Είναι ενθαρρυντικό ότι αρκετοί ερευνητές που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις βλέπουν την Ανοικτή Πρόσβαση ως ένα συστατικό στοιχείο της Ανοικτής Επιστήμης, που, μαζί με δεδομένα και άλλα μέρη της επιστημονικής έρευνας και πληροφόρησης, θα βοηθήσει να δοθούν απαντήσεις σε μεγάλα ζητήματα της ανθρωπότητας.

Συμμετοχή ανά ίδρυμα

Ίδρυμα	Απαντήσεις
ΑΝΩΤΑΤΗ ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ	2
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	88
ΑΣΠΑΙΤΕ	3
ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ	10
ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ	27
ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΕΛΛΑΔΑΣ	19
ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ	83
ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ	24
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ	2
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ	8
ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ	7
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ	9
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ	16
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	27
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	8
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	31
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	27
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ	23
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	10
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ	38
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ	9
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	10
ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ	10
ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ	6
ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ	3

Επιστημονικές περιοχές

Ανθρωπιστικές και Κοινωνικές Επιστήμες

- Κοινωνικές Επιστήμες: ιστορία, αρχαιολογία, παιδαγωγική, νομική, κοινωνιολογία, πολιτική επιστήμη, κοινωνική εργασία, ψυχολογία
- Ανθρωπιστικές Επιστήμες: φιλολογία, φιλοσοφία, γλωσσολογία, θεολογία, θεατρικές σπουδές, εικαστικές τέχνες, μουσικές σπουδές
- Οικονομικά και Διοίκηση

Επιστήμη και Τεχνολογία

- Θετικές Επιστήμες: μαθηματικά, φυσική, χημεία, επιστήμη υλικών, βιολογία
- Επιστήμες Υγείας: ιατρική, φαρμακευτική, οδοντιατρική, επιστήμες αποκατάστασης
- Μηχανική και Τεχνολογία
- Περιβαλλοντικές Επιστημές

Σχετικά με την αναφορά

Η έρευνα για τις αντιλήψεις των ερευνητών και ερευνητριών στα ελληνικά ακαδημαϊκά ιδρύματα σχετικά με την Ανοικτή Πρόσβαση είναι μια πρωτοβουλία της Μονάδας Επιστημονικής Επικοινωνίας (EESC, Επιστημονική Επικοινωνία / Scholarly Communication) του Συνδέσμου Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (ΣΕΑΒ), τόσο για την χαρτογράφηση αυτών όσο και για να μπορέσει ο Σύνδεσμος να προσαρμόσει αντιστοίχως τις αποφάσεις και επιλογές του.

Διαθέτει δύο σκέλη, το ποσοτικό που πραγματοποιήθηκε με τη συλλογή ερωτηματολογίων και το ποιοτικό που πραγματοποιήθηκε με τη λήψη σύντομων συνεντεύξεων.

Η αναφορά συνοψίζει τα αποτελέσματα της συλλογής δεδομένων, με βάση κάποια χαρακτηριστικά του πληθυσμού. Εστιάζει, κυρίως, στις διαφορές και τις ομοιότητες των επιστημονικών πεδίων ή των χαρακτηριστικών της ηλικίας και της εμπειρίας.

Τα αποτελέσματα της έρευνας μπορούν να εξερευνηθούν και μέσω της διαδικτυακής προβολής τους στην ιστοσελίδα <https://scholarly.heal-link.gr/openaccessperceptions>.

Η αναφορά καταλήγει σε συμπεράσματα και προτάσεις για τη βελτίωση των όρων συμμετοχής των Ελλήνων ερευνητών σε προγράμματα Ανοικτής Πρόσβασης και την αύξηση του αντικτύπου της ερευνας τους.

Σχετικά με τη Μονάδα Επιστημονικής Επικοινωνίας

Οι δράσεις επιστημονικής επικοινωνίας (scholarly communication) του Συνδέσμου Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών συντονίζονται από το Παράρτημα του ΣΕΑΒ στο Πανεπιστήμιο Πατρών με την ονομασία Μονάδα Επιστημονική Επικοινωνίας. Ειδικότεροι στόχοι της Μονάδας είναι:

- η ενημέρωση της ελληνικής πανεπιστημιακής κοινότητας μέσω κάθε πρόσφορου μέσου και η γνωμοδότηση για θέματα που προωθούν ουσιαστικά την Ανοικτή Πρόσβαση στην επιστημονική πληροφόρηση και την Ανοικτή Επιστήμη,
- η παρακολούθηση των διεθνών εξελίξεων και η ενημέρωση της πανεπιστημιακής κοινότητας στα θέματα ενδεδειγμένων και καλών πρακτικών επιστημονικής δημοσίευσης, ομότιμης κρίσης, διαχείρισης ερευνητικών δεδομένων και αποτίμησης έρευνας,
- η προώθηση όλων των επωφελών μέτρων -τεχνικής, νομικής ή πολιτικής φύσης- για τη διάθεση ερευνητικού υλικού υπό το καθεστώς FAIR (Findable, Accessible, Interoperable, Reusable) και
- η εκπροσώπηση του Συνδέσμου σε σχετικές διεθνείς συνέργειες και σε αναπτυξιακά έργα.

Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να επικοινωνούν ηλεκτρονικά με τη Μονάδα στη διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου scholarly@heal-link.gr και τηλεφωνικά στο **2610 96 96 25**. Ο δικτυακός της τόπος βρίσκεται στη διεύθυνση <https://scholarly.heal-link.gr>.